

บทที่ 3

พระพุทธรูปสมัยรัชกาลที่ 5

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี เป็นพระราชโอรสองค์ที่ 9 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันอังคารที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2396 ได้รับพระราชทานนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพมหามงกุฎ บุษยรัตนราชรังสรรค์วรมงคล-บริพัตร สิริวัฒนราชกุมาร ซึ่งคำว่า "จุฬาลงกรณ์" นั้นแปลว่า เครื่องประดับผม อันหมายถึง "พระเกี้ยว" ที่มีรูปเป็นส่วนยอดของพระมหามงกุฎหรือยอดชฎา พระบรมนามาภิไธย ว่า "จุฬาลงกรณ์" ขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. 2411

พระองค์ผนวชตามราชประเพณี เมื่อ พ.ศ. 2409 ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ภายหลังจากการผนวช พระองค์ได้รับการเฉลิมพระนามาภิไธยขึ้นเป็น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพินิตประชานาถ โดยทรงกำกับราชการกรมมหาดเล็ก กรมพระคลังมหาสมบัติ และกรมทหารบก วังหน้า เมื่อปี พ.ศ. 2410 ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 1 วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 โดยในขณะนั้น มีพระชนมายุเพียง 15 พรรษา ดังนั้น จึงได้แต่งตั้งสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จนกว่าพระองค์จะมีพระชนมพรรษาครบ 20 พรรษา เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2416 จึงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อเป็นพระภิกษุ แล้วเสด็จไปประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหารเป็นเวลา 15 วัน หลังจากทรงลาสิกขาแล้ว ได้มีการจัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 พระราชลัญจกรประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นตรางา โดยมีตราพระเกี้ยว หรือ พระจุลมงกุฎซึ่งประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า 2 ชั้น มีฉัตรบริวารตั้งขนานทั้ง 2 ข้าง ถัดออกไปจะมีพานแว่นฟ้า 2 ชั้น ทางด้านซ้ายวางสมุดตำรา และทางด้านขวาวางพระแว่นสุริยกานต์เพชร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงการคุกคามจากจักรวรรดินิยมจากตะวันตก ที่มีต่อประเทศในแถบเอเชีย นำโดยประเทศอังกฤษ โดยมักอ้างความชอบธรรมในการเข้ายึดครองดินแดนแถบนี้ว่าเป็น ทำให้ต้องทรงปฏิรูปบ้านเมืองให้ทันสมัย แต่ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่มีมาแต่อดีต โดยเฉพาะการสร้างพระพุทธรูปมา

1. พระพุทธรูปนินนาท

ภาพที่ 3.1 พระพุทธรูปนินนาท ประดิษฐานในพระวิหารแก่งวัดบวรนิเวศวิหาร
ที่มา: บ้านจอมพระ (2558)

พระพุทธรูปนินนาท เป็นพระพุทธรูปที่ประดิษฐาน ประดิษฐานในพระวิหารแก่งวัดบวรนิเวศ-
วิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง
ขึ้นเมื่อครั้งทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในปี พ.ศ. 2409 พระพุทธรูปยืน
ปางห้ามสมุทร ทรงครองจีวรห่มคลุม จีวรทำเป็นริ้วตามธรรมชาติ และไม่มีอุษณิษะ อันเป็นพระราช
นิยมที่สืบเนื่องมาจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมชนกนาถ และ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างขึ้นเมื่อครั้งทรงผนวชเป็นสามเณร ประดิษฐาน ณ
พระตำหนักปั้นหย่า อันเป็นที่ประทับเมื่อทรงผนวชสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยา-
ลงกรณ์ถวายพระนามว่า “พระพุทธรูปนินนาท” เมื่อครั้งเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ตรัสให้เชิญไป
กะไหล่ทองและจารึกความไว้ที่ฐานว่า “พระพุทธรูปนินนาทเป็นอดีตภาค 2409 พรรษา สมเด็จพระ
พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ทรงพระราชศรัทธาสถาปนาพระพุทธรูปปฏิมากรพระองค์นี้ขึ้นไว้
ในพระพุทธรูปนินนาท...” (ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 2556: 586)

พ.ศ. 2417 รัชกาลที่ 5 ทรงตั้งสภาที่ปรึกษาขึ้นมาสองสภา ได้แก่ สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภาที่ปรึกษาในพระองค์ และทรงตั้งขุนนางระดับพระยา 12 นาย ให้มีอำนาจขัดขวางหรือคัดค้านพระราชดำริได้ และทรงตั้งพระราชวงศานุวงศ์ 13 พระองค์ และขุนนางอีก 36 นาย ช่วยถวายเป็นความเห็น

2. พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

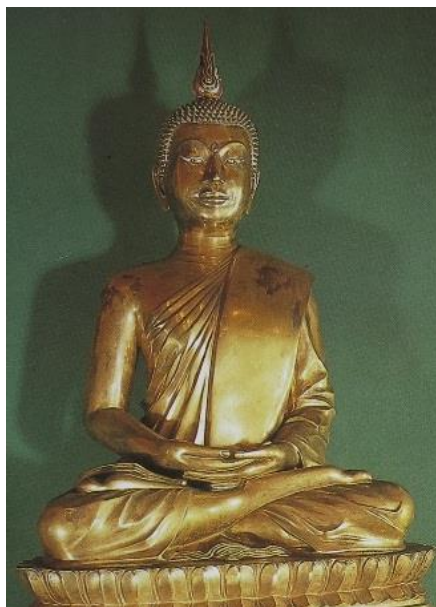
ภาพที่ 3.2 พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ที่มา: ม.ร.ว. สิริวิฑูรี สุขสวัสดิ์ (2535: 379)

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท องค์กลางชั้นที่ 3 สร้างจากวัสดุทองคำมีขนาดสูง 25.60 เซนติเมตร มีส่วนสูงรวมฐาน 34.60 เซนติเมตร สร้างขึ้นช่วง พ.ศ.2411 – 2453 ประทับยืนแบบสมภังค์(ยืนตรง) บนฐานปัทมาสน์ กลีบบัวหาย 2 ชั้นบนฐานแข้งสิงห์ และมีฐานเขียงแปดเหลี่ยมด้านล่าง แสดงปางห้ามพระแก่นจันทน์หรืออภัยมุทรา ด้วยการยกพระหัตถ์ซ้ายขึ้นเสมอพระอุระ ตั้งฝ่าพระหัตถ์ยื่นไปด้านหน้า พระหัตถ์ขวาวางกับพระองค์ไปทางด้านล่าง ส่วนพระเศียรสร้างตามแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 กล่าวคือ พระพุทธรูปมีพระพักตร์ค่อนข้างกลม พระนลาฏค่อนข้างแคบ พระขนงโค้ง

พระเนตรสำรวมเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณสั้น เม็ดพระศกขนาดเล็ก ปราศจากเกตุมาลา รัศมีเป็นรูปเปลวเหนือพระเศียร นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาวเสมอกัน ครองอุตราสงค์ ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา อุตราสงค์เป็นริ้วธรรมชาติจัดระเบียบ สันงามวิจิตรเหนืออังสาซ้ายห้อยลงมา ด้านหน้า ปลายตัดตรง ห่มทับอันตรวาสกมีลักษณะเป็นผ้าเรียบมีจีบทบด้านหน้า ปลายตัดตรง (ม.ร.ว. สूरียวุฒิ สุขสวัสดิ์. 2535: 379-381)

3. พระสัมพุทธพรณโณพาศปรมินทรมหาราชนมัสมาย

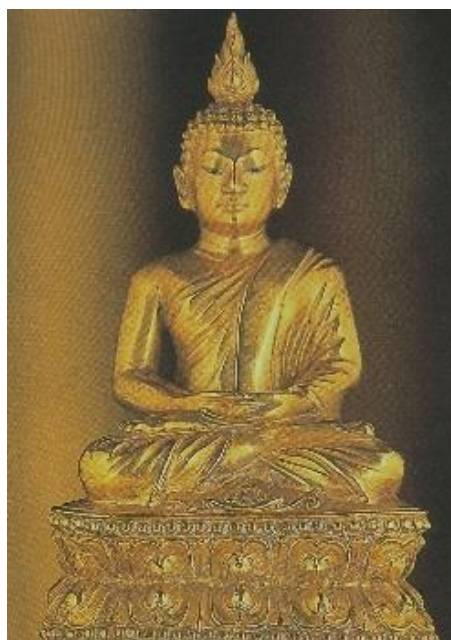
ภาพที่ 3.3 พระสัมพุทธพรณโณพาศปรมินทรมหาราชนมัสมาย

ที่มา: ม.ร.ว. สूरียวุฒิ สุขสวัสดิ์ (2535: 368)

พระสัมพุทธพรณโณพาศปรมินทรมหาราชนมัสมาย ประดิษฐานบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท องค์กลาง สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2411 – 2453 หน้าตักกว้าง 50 เซนติเมตร มีส่วนสูงเฉพาะองค์พระ 85 เซนติเมตร วัสดุทำจากสัมฤทธิ์ เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งแบบวัชรธำมณี (ขัดสมาธิเพชร) ประทับบนปัทมาสน์กลีบบัวคว่ำและบัวหงายบนฐานแข่งสิงห์วางบนฐานเขียงแปดเหลี่ยม แสดงฐานะมูรธา (ปางสมาธิ) มีพระอังคุฐ (นิ้วหัวแม่มือ) ชนกัน พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระนลาฏค่อนข้างแคบ พระขนงโก่ง มีอุณาโลมประดับด้วยอัญมณีระหว่างพระขนง พระเนตรสำรวมเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณสั้น เม็ดพระศกขนาดเล็ก ปราศจากพระเกตุมาลา มีรูปเปลวไฟลงยาหลายสี

ครองอุตราสงค์เป็นริ้วเหมือนธรรมชาติ มีสังฆาฏิขนาดใหญ่เหมือนจริง พาดบนอังสาซ้ายยาวจรดพระนาภี (ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. 2535: 379-381) มีพุทธลักษณะตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4

4. พระปางสมาธิเพชรประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพที่ 3.4 พระปางสมาธิเพชรประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ที่มา: ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ (2535: 382)

พระปางสมาธิเพชรประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานภายในหอพระราชพงศานุสร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สร้างขึ้น พ.ศ.2411 – 2453 สร้างจากวัสดุโลหะเงินผสมทองแดง กะไหล่ทอง หน้าตักกว้าง 7.50 เซนติเมตร ส่วนสูงเฉพาะองค์พระ 11.20 เซนติเมตร สูงจากฐานถึง ยอดฉัตร 39.15 เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งแบบวิสาขนาสนะ (ขัดสมาธิเพชร) ประทับนั่งเหนือปัทมาสน์กลีบบัวคว่ำและบัวหงาย มีเกสรประดับทั้งด้านบนและล่าง ปัทมาสน์วางอยู่บนฐานเขียงแปดเหลี่ยมสองชั้นกั้นด้วยฉัตรทอง 3 ชั้น ฉลุลาย แสดงธยานะมุทรา (ปางสมาธิ) มีพระอังคุฐ (นิ้วหัวแม่มือ) ชนกัน พระหัตถ์ขวาวางซ้อนเหนือพระหัตถ์ซ้าย วางหงายบนพระเพลลา พระพุทธรูปมีพระพักตร์ค่อนข้างกลม พระนลาฏค่อนข้างกว้าง พระขนงโก่ง พระเนตรสำหรับหลับต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณสั้น ขมวดพระเกศาขนาดใหญ่ ไม่มีเกตุมาลา มีรัศมีรูปเปลวเหนือพระเศียรขนาดค่อนข้างใหญ่ ครองอุตราสงค์ห่มเฉียง เปิดพระอังสาขวา

มีจีวรเหมือนธรรมชาติ สันนิษฐานว่าขนาดใหญ่พาดบนพระอังสาซ้ายยาวจรดพระนาภี (ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. 2535: 382-385) มีพุทธลักษณะตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4

5. พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

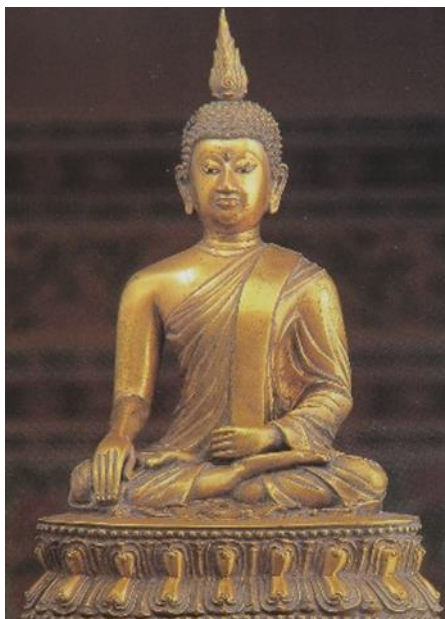
ภาพที่ 3.5 พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

ที่มา: ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ (2535: 368)

ประจำพระชนมวารสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ประดิษฐานบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท องค์กลาง ชั้นที่ 3 สร้างขึ้น พ.ศ. 2411 – 2453 วัสดุทำจากสัมฤทธิ์ กะไหล่ทอง มีขนาดสูง 21.35 เซนติเมตร สูงรวมฐาน 29 เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปประทับยืนแบบสมถังค์ (ยืนตรง) ประทับเหนือปัทมาสน์กลีบบัวหงายซ้อนกันสองชั้นเหนือแท่นฐานเขียงแปดเหลี่ยม แสดงปางรำพึงโดยยกพระหัตถ์ทั้งสองไขว้เหนือพระอุระ พระหัตถ์ขวาทับพระหัตถ์ซ้าย พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระนลาฏค่อนข้างกว้าง พระขนงโก่ง พระเนตรสอรวมเหลือบต่ำ มีพระอุณาโลมกลางพระนลาฏเหนือพระขนง พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณสั้น เม็ดพระศกค่อนข้างใหญ่ มีรัศมีรูปเปลวเหนือพระเกตุมาลา ความยาวของนิ้วพระหัตถ์เช่นเดียวกับมนุษย์สามัญ ครองอุตราสงค์ห่มคลุมพระอังสา ลักษณะจิ๋วเป็นริ้วธรรมชาติ (ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. 2535: 386-387)

6. พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

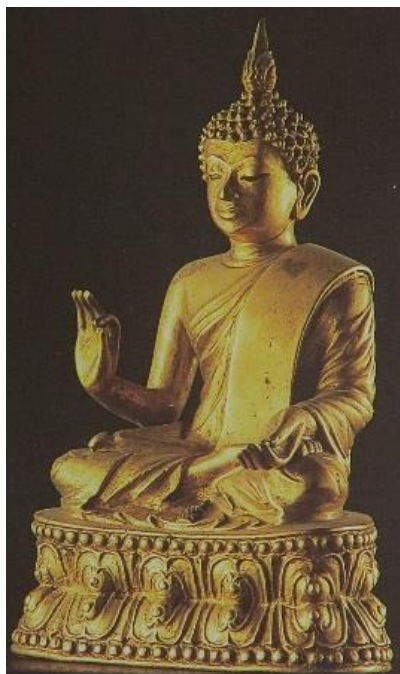
พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานภายในหอพระสุราลัยพิมาน ในหมู่พระมหามณเฑียร สร้างขึ้น พ.ศ.2412 มีขนาดหน้าตักกว้าง 16.20 เซนติเมตร สูงจากฐานถึงพระรัศมี 28 เซนติเมตร สูงถึงยอดฉัตร 84 เซนติเมตร วัสดุทองคำ ฉัตรและตาลปัตรเป็นทองคำลงยาราชาวดีประดับเนาวรัตน์ ประทับนั่งวัชรอาสน์ (ขัดสมาธิเพชร) บนฐานบัวคว่ำบัวหงาย แสดงภูมิสถาปัตยกรรม (ปางมารวิชัย) ทรงถือตาลปัตรโดยพระหัตถ์ซ้ายเหนือพระเพล่า และวางพระหัตถ์ขวาเหนือพระชานุ พระพักตร์กลม พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง มีอุณาโลมอยู่ระหว่างพระขนง พระเนตรสำรวจมเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณสั้น ขมวดพระเกศาวนเป็นก้นหอยขนาดเล็ก ไม่มีเกตุมาลา มีรัศมีรูปเปลวไฟเหนือพระเศียร ครองอุตราสงค์ห่มเฉียง มีริ้วเหมือนธรรมชาติ สังฆาฏิพาดที่พระอังสาซ้ายยาวจรดพระนาภี (ม.ร.ว. สूरียวุฒิ สุขสวัสดิ์. 2535: 368-370) มีพุทธลักษณะตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4

ภาพที่ 3.6 พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่มา: ม.ร.ว. สूरียวุฒิ สุขสวัสดิ์ (2535: 368)

7. พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานภายในหอพระสุราลัยพิมาน ในหมู่พระมหามณเฑียร สร้างขึ้นปี พ.ศ. 2413 มีขนาดหน้าตักกว้าง 7.10 เซนติเมตร องค์พระสูง 11.80 เซนติเมตร สูงรวมฐาน 14.60 เซนติเมตร สูงจากฐานถึงยอดฉัตร 31.50 เซนติเมตร สร้างขึ้นจากกะไหล่ทอง ฉัตรฉลุทอง ประทับนั่งวัชรसनะ (ขัดสมาธิเพชร) ประทับนั่งบนปัทมาสน์ประกอบด้วยกลีบ บัวหงายบัวคว่ำ มีเกสรประดับเบื้องบนและเบื้องล่าง บริเวณฐานมีตราพระเกี้ยวเป็นสัญลักษณ์ ตามพระราชลัญจกรในรัชกาลที่ 5 แสดงปางขอฝน ด้วยการยกพระหัตถ์ขวาขึ้นเรียกฝน และหงายพระหัตถ์ซ้ายรองรับน้ำฝน พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรसारวมเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณสั้น ขมวดพระเกศาค่อนข้างใหญ่ ไม่มีเกตุมาลา มีรัศมีรูปเปลวประดับเหนือพระเศียร ครองอุตราสงค์ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา เหมือนริ้วผ้าตามธรรมชาติ มีสังฆาฏิขนาดใหญ่พาดเหนือพระอังสาซ้ายจรดพระนาภี (ม.ร.ว. สूरियวุฒิ สุขสวัสดิ์. 2535: 376-378) มีพุทธลักษณะตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 โดยพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษานี้จะสร้างขึ้นปีละองค์ ตามจำนวนปีที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา

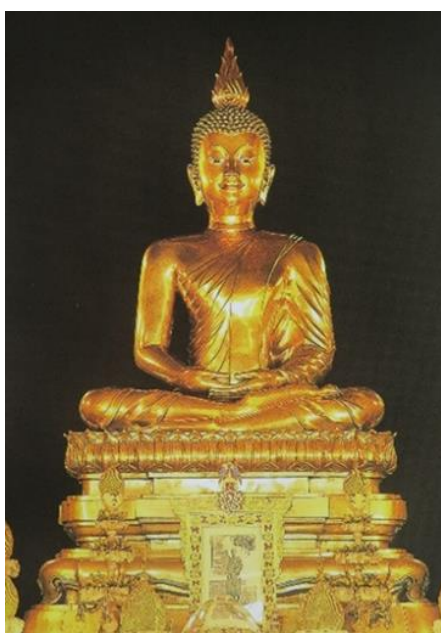

ภาพที่ 3.7 พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ที่มา: ม.ร.ว. สूरियวุฒิ สุขสวัสดิ์ (2535: 376)

8. พระพุทธอังคีรส

พระพุทธอังคีรส เป็นพระประธานในพระอุโบสถ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร สร้างขึ้นปี พ.ศ. 2415 “พระพุทธอังคีรส” เป็นพระนามของพระพุทธเจ้าพระนามหนึ่ง แปลว่า มีพระรัศมีออกจากพระกายองค์ พระพุทธรูปนี้มีพุทธลักษณะแสดงปางสมาธิ ทรงอุตราสงค์มีจีบจัดระเบียบบริวารธรรมชาติ เปิดพระอังสาขวา มีพุทธลักษณะโดยรวมตามพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 4 มีพระพักตร์ละม้ายพระพุทธรูปชिरญาณมณฑุ พระประธานในพระอุโบสถ วัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร (สมัยรัชกาลที่ 4) วัสดุทำจากกะไหล่ทองเนื้อแปด หน้าตักกว้าง 1.12 เมตร น้ำหนัก 108 บาท เป็นทองคำที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้แต่งพระองค์เมื่อทรงพระเยาว์ ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้หล่อฐานบัลลังก์เป็นกะไหล่ทองเนื้อหก หน้า 48 บาท รองรับองค์พระประดิษฐานบนแท่นชุกชีหินอ่อนที่สั่งมาจากอิตาลีพระฉวีวรรณเป็นทองคำทั้งองค์

ภาพที่ 3.8 พระพุทธอังคีรส พระประธานในพระอุโบสถวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร
ที่มา: วรนนท์ ชลวาลทิพากร (2543)

เมื่อเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ พ.ศ. 2411 มีพระราชดำริสร้างวัดใกล้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระศรีสุริยาลัย และสมเด็จพระยาสุรรัตนราชประชัง รัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบูรณปฏิสังขรณ์

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามเป็นงานใหญ่ ทรงถือว่าเป็นวัดประจำรัชกาลของพระราชาธิบดี (รัชกาลที่ 5) เมื่อรัชกาลที่ 7 ทรงเสด็จสวรรคต ณ ประเทศอังกฤษ ได้อัญเชิญพระบรมอัฐิกลับเมืองไทย เมื่อปี พ.ศ. 2492 บรรจุไว้ที่ฐานพระอังคีรส ถือเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 5 และวัดประจำรัชกาลที่ 7 ภายหลังในปี พ.ศ. 2528 ได้บรรจุพระบรมอัฐิสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีไว้เช่นกัน กรมศิลปากร ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 และกระทรวงศึกษาธิการประกาศเป็นพระพุทธรูปสำคัญ พ.ศ. 2520

9. พระประธานวัดปรมย์ยิกาวาส

ภาพที่ 3.9 พระประธานวัดปรมย์ยิกาวาส พระอุโบสถวัดปรมย์ยิกาวาส

พระประธานวัดปรมย์ยิกาวาส ปั้นโดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ สร้างขึ้น พ.ศ. 2418 ด้วยวัสดุสัมฤทธิ์ ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดปรมย์ยิกาวาส อ.เกาะเกร็ด จ. นนทบุรี โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำเนินตามพระยุคลบาท สมเด็จพระบรมชนก (รัชกาลที่ 4) โดยสร้างพระพุทธรูปขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย มีพุทธลักษณะตาม พระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 คือไม่มีเกตุมาลา พระกรณสัน ครองจีวรวัชรธรรมชาติ ตามแบบ

ธรรมยุติกนิกาย เปื่องหน้าซ้าย – ขวา มีพระอัครสาวก เพื่อถวายเป็นพระราชาครู แต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอหม้ายยิกาเธอ สมเด็จพระสุตารัตนราชประยูร ภายหลังโปรดเกล้าฯ ให้พอกปูนเพิ่มให้ดูงดงามกว่าเก่า

10. พระพุทธรูปมณฑลรัตนโกสินทร์

พระพุทธรูปมณฑลรัตนโกสินทร์ ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติ อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ (หม่อมเจ้าดิศ ดวงจักร) ช่างหลวงเอกแต่ครั้งรัชกาลที่ 4 ออกแบบปั้นหุ่นทรงประกอบพิธีหล่อเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2420 แล้วกะไหล่ด้วยทองทั้งองค์ ปรากฏว่าเป็นพระพุทธรูปที่งดงามหาที่ติมิได้ ด้วยเป็นศิลปะประยุกต์ซึ่งผสมผสานระหว่างรูปแบบประเพณีนิยมกับศิลปะตะวันตก ทำให้มีลักษณะเป็นแบบมนุษย์สามัญยิ่งขึ้น จากหมวดพระเกศาขึ้นไปไม่มีพระเกตุมาลา มีแต่พระรัศมี ครองจีวรอย่างพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย รี้วจีวรคงแบบธรรมชาติ นิ้วพระหัตถ์ยาวเท่ากัน ฐานพระเป็นฐานกลีบบัวหงายบนฐานสิงห์ประดับลวดลายอย่างวิจิตร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพอพระราชหฤทัยมาก จึงถวายพระนามว่า “พระพุทธรูปมณฑลรัตนโกสินทร์” แสดงปางสมาธิขัดสมาธิเพชร ประดิษฐานในซุ้มเรือนแก้ว ศิลปะแบบโกธิก (Gothic) เป็นซุ้มขนาดใหญ่ 2 ชั้น แต่ละชั้นแบ่งเป็นซุ้มโค้งแหลม 3 ซุ้ม ชั้นบน ซุ้มกลางเป็นที่ประดิษฐานองค์พระประธาน มีพระอัครสาวกพระโมคคัลลาพระสารีบุตรอยู่ภายในซุ้มเล็กซ้ายขวา วัสดุทำจากโลหะกะไหล่ทองทั้งองค์พระและฐาน มีขนาดหน้าตักกว้าง 22 นิ้วครึ่ง สูงตลอดพระรัศมี 36 นิ้วครึ่ง ในคราวสมโภชวัดนิเวศธรรมประวัติมีอายุครบ 100 ปี ได้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์กะไหล่ทองพระพุทธรูปมณฑลรัตนโกสินทร์ใหม่ทั้งองค์ ถือเป็นผลงานปั้นพระพุทธรูปชิ้นเอกของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างวัดนิเวศธรรมประวัติแล้วเสร็จ จึงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปมณฑลรัตนโกสินทร์มาประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถพร้อมด้วยรูปพระอรหันตสาวก ซึ่งมีพระนามประจำทิศทั้งแปดที่หล่อขึ้นในคราวเดียวกัน ขบวนแห่อัญเชิญพระพุทธรูปมณฑลรัตนโกสินทร์ลงเรือกลไฟจากกรุงเทพฯ ในวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2421 (ขณะนั้นเปลี่ยนศักราชใหม่ในเดือนเมษายน ถ้านับตามสากลเป็น พ.ศ. 2422 แล้ว) มาพักที่วัดเชิงเลน ตรงข้ามบางไทร กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 และกระทรวงศึกษาธิการประกาศเป็นพระพุทธรูป

สำคัญตามบัญชีแนบท้ายระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติ และการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ พ.ศ. 2520

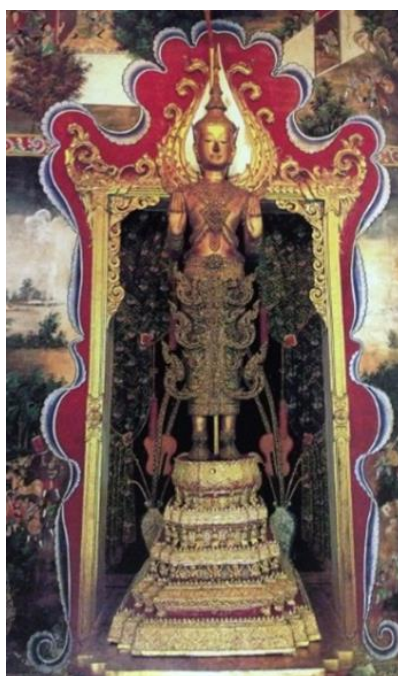

ภาพที่ 3.10 พระพุทธรูปมณฑลธรรมโมภาส ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติ

ครั้นถึงวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2421 จึงตั้งขบวนแห่ตั้งแต่วัดเชิงเลน อัญเชิญ “พระพุทธรูปมณฑลธรรมโมภาส” ตั้งบนบุษบกเรือพระที่นั่งไชยสุพรรณหงส์ พร้อมขบวนเรืออัญเชิญพระธรรมคัมภีร์ไตรปิฎก รูปพระมหาสาวก พระราชาคณะฐานานุกรมสงฆ์อันดับจากวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ขึ้นมาเกาะบางประอิน ขึ้นบกที่สะพานฉนวนฝั่งตะวันออกของเกาะ แล้วตั้งขบวนแห่ทางบก อัญเชิญพระพุทธรูปมณฑลธรรมโมภาสขึ้นพระยานุมาศนำขบวนไปถึงพระอุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติ ประดิษฐานเป็นพระประธาน อัญเชิญรูปพระอัครสาวกพระโมคคัลลานเถระและพระสารีบุตรเถระ ซึ่งประจำทิศอุดรและทิศทักษิณตามลำดับประจำที่ซุ้มซ้ายขวาของพระประธาน และอัญเชิญรูปพระมหาสาวกอีก 6 องค์ ประจำหิ้งริมผนังพระอุโบสถตามทิศอีก 6 ทิศ คือ พระอัญญาโกณฑัญญะเถระ ประจำทิศบูรพา พระมหากัสสปเถระประจำทิศอาคเนย์ พระอุบาลีเถระ ประจำทิศหรดี พระอานนทเถระ ประจำทิศประจิม พระมหากัจจนะเถระ ประจำทิศพายัพ พระราหุลเถระ ประจำทิศอีสาน (กรมศิลปากร. 2545: 160-161)

พ.ศ. 2427 รัชกาลที่ 5 ทรงปรึกษากับพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ อัครราชทูตไทยประจำ อังกฤษ ซึ่งพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ พร้อมเจ้านายและข้าราชการ 11 นาย ได้กราบทูลเสนอให้ เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระองค์ทรงเห็นว่ายังไม่พร้อม แต่ก็โปรดเกล้าฯ ให้ทรงศึกษารูปแบบการปกครองแบบประเทศตะวันตก และ พ.ศ. 2431 ทรงเริ่ม ทดลองแบ่งงานการปกครองออกเป็น 12 กรม (เทียบเท่ากระทรวง)

11. พระพุทธวชิรญาณ

ภาพที่ 3.11 พระพุทธวชิรญาณเป็นพระพุทธรูปปฏิมา พระวิหารแก่งวัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร

ที่มา: ทศพล จังพาณิชย์กุล (2546: 14)

พระพุทธวชิรญาณ เป็นพระพุทธรูปปฏิมาปางห้ามสมุทร ยืนทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิราช ประดิษฐาน ในพระวิหารแก่งวัดบวรนิเวศวิหาร ราชวรวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร วัสดุทำ จากโลหะผสม พระพุทธรูปปฏิมาฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขนาดสูง 1.50 เมตร โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ให้สร้างพระวิหารแก่ง สำหรับ ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมาฉลองพระองค์ผู้ปกครองวัดบวรนิเวศวิหารทุกพระองค์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่5) ทรงสนองพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระบรมชนกนาถ (รัชกาลที่ 4) พุทธศักราช 2428 ทรงสร้างพระพุทธรูปชिरญาณฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระพุทธรูปญาณอัคคะ ฉลองพระองค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ (ทศพล จัณฺหาณิชย์กุล. 2546. เล่ม 2: 15) กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พ.ศ. 2492 และ กระทรวงศึกษาธิการประกาศเป็นพระพุทธรูปสำคัญ ตามบัญชีแนบท้ายระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติและการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ พ.ศ.2520

12. พระพุทธรูปญาณอัคคะ

ภาพที่ 3.12 พระพุทธรูปญาณอัคคะ วิหารเก๋งด้านตะวันออกของวัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร
ที่มา: ทศพล จัณฺหาณิชย์กุล (2546: 16)

พระพุทธรูปญาณอัคคะ ประดิษฐานในวิหารเก๋งด้านตะวันออก ของวัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ประทับยืนแบบสมภังค์บนฐานบัวหงาย แสดงปางห้ามสมุทร วัสดุทำจากโลหะผสม พ.ศ. 2428 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้หล่อพร้อมกับพระพุทธรูปชिरญาณพระพุทธรูปญาณฉลองพระองค์พระ บาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว ถวายพระนามว่า “พระพุทธรูปญายอคะ” ตามสร้อยพระนามที่ว่า “ปัญญาอัครอนาคาริย-
รติโนดม” แล้วอัญเชิญไปประดิษฐานในวิหารเก๋งด้านตะวันออกของวัดบวรนิเวศวิหาร มีขนาดสูง
1.50 เมตร ยืนครองผ้าจีวรห่มคลุม ฉัตรทองฉลุลาย 5 ชั้น นิ้วพระพักตร์ยาวเสมอกัน ประดับพระพุทธรูป
ปฏิมาฉลองพระองค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ มีความสำคัญ คือ
เป็นพระพุทธรูปปฏิมาฉลองพระองค์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าทรงปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร

13. พระมหาพุทธรูป

พระมหาพุทธรูปหรือหลวงพ่โต วัดไชโยวรวิหาร อ.ไชโย จ.อ่างทอง เป็นพระพุทธรูป
องค์หนึ่งที่เกิดขึ้นโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) พระประธานในพระวิหารวัดไชโย
จ.อ่างทอง พุทธลักษณะ แสดงปางขัดสมาธิ ขัดสมาธิราบ ขนาดหน้าตัก 8 วา 7 นิ้ว วัสดุก่ออิฐถือปูน
ลงรัก ปิดทอง กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52
ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

เมื่อครั้งแรกสร้างเป็นพระปางสมาธิขนาดใหญ่ ก่อด้วยอิฐและดิน ไม่นานก็พังทลายลง
ท่านจึงสร้างขึ้นอีกครั้งโดยลดขนาดให้เล็กลง สำเร็จเป็นองค์ตามขนาดที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ โดยก่ออิฐ
ถือปูน ซึ่งปรากฏในพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว “รูปร่างหน้าตาไม่
งามเลย...ปากเหมือนท่านขรโตไม่ผิด” ต่อมาเจ้าพระยารัตนบดินทร์(บุญรอด กัลยาณมิตร) สมุหนายก
มีศรัทธาสั่งสร้างพระอุโบสถและพระวิหารวัดไชโย การก่อสร้างเกิดแรงสั่นสะเทือนทำให้พระพุทธรูป
พังทลายลง พ.ศ. 2430-2437 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรการนายช่างฝีมือเยี่ยมสมัยนั้นมาแก้ไข เมื่อพิจารณาแล้วทรง
ให้รื้อองค์พระออกทั้งหมด วางรากฐานใหม่ ใช้วิธีวางโครงเหล็กยึดภายใน แล้วก่อขึ้นเป็นองค์พระตาม
ลักษณะที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ทำไว้แต่เดิม ทรงจีวรและพาดสังฆาฏิตามแบบใหม่
เมื่อแล้วเสร็จโปรดฯ พระราชทานนามว่า “พระมหาพุทธรูป” หมายความว่าหลวงพ่โต วัดไชโย
ดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ (ทศพล จังพาศิณกุล. 2546: 291)

ภาพที่ 3.13 พระมหาพุทธพิมพ์ หรือหลวงพ่อดโต วัดไชโยวรวิหาร

พ.ศ. 2431 ทรงตั้ง "เสนาบดีสภา" หรือ "ลูกขุน ณ ศาลา" ขึ้นเป็นฝ่ายบริหาร ต่อมาในพ.ศ. 2435 ได้ตั้งองคมนตรีสภา เดิมเรียกสภาที่ปรึกษาในพระองค์ เพื่อวินิจฉัยและทำงานให้สำเร็จ และรัฐมนตรีสภา หรือ "ลูกขุน ณ ศาลาหลวง" ขึ้นเพื่อพิจารณาราชการแผ่นดินที่เกี่ยวกับกฎหมาย นอกจากนี้ยังทรงจัดให้มี "การชุมนุมเสนาบดี" อันเป็นการประชุมพิจารณาราชการที่มุขกระสัน พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประกาศตั้งกระทรวงขึ้นอย่างเป็นทางการจำนวน 12 กระทรวง เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 ประกอบด้วย กระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบงานที่เดิมเป็นของสมุหนายก ดูแลกิจการพลเรือนทั้งหมดและบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือและชายทะเลตะวันออก กระทรวงนครบาล รับผิดชอบกิจการในพระนคร กระทรวงโยธาธิการ รับผิดชอบการก่อสร้างกระทรวงธรรมการ ดูแลการศาสนาและการศึกษา กระทรวงเกษตรพานิชการ รับผิดชอบงานที่ในปัจจุบันเป็นของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงยุติธรรม ดูแลเรื่องตุลาการ กระทรวงมรุธาธร ดูแลเครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์ กระทรวงยุทธานุการ รับผิดชอบปฏิบัติการการทหารสมัยใหม่ตามแบบยุโรป กระทรวงพระคลังสมบัติ รับผิดชอบงานที่ในปัจจุบันเป็นของกระทรวงการคลัง กระทรวงการต่างประเทศ (กรมท่า) รับผิดชอบการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหม รับผิดชอบกิจการทหาร และบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายใต้ กระทรวงวัง รับผิดชอบกิจการพระมหากษัตริย์

14. พระประธานอุโบสถ วัดเทพศิรินทราวาสราชวรวิหาร

ภาพที่ 3.14 พระประธานอุโบสถ วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร

พระประธานอุโบสถ วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร ประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีทรงประสาธน์ตรมุข พระอุโบสถวัดเทพศิรินทราวาสตั้งอยู่ในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่ออุทิศเป็นพระราชกุศลถวายแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชินี พระบรมราชชนนีของพระองค์ และพระราชทานนามว่า “วัดเทพศิรินทราวาส” ตามพระนามของสมเด็จพระบรมราชชนนี ภายในพระอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานพระประธานของพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิพร้อมด้วยสาวก 2 องค์ หล่อขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2438 มีขนาดหน้าตักกว้าง 1.12 เมตร มีความสูง 1.50 เมตร และอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดเทพศิรินทราวาส พระอุโบสถมีขนาดใหญ่โตและสง่างามมาก ด้านนอกมีเสาพาไลต้นใหญ่ๆ อยู่โดยรอบ

พ.ศ. 2437 ทรงกำหนดให้เทศบาลขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย ยกเลิกระบบกินเมือง และระบบหัวเมืองแบบเก่า (ได้แก่ หัวเมืองชั้นใน ชั้นนอก และเมืองประเทศราช) จัดเป็นมณฑล เมือง อำเภอ หมู่บ้าน ระบบเทศบาลดังกล่าวทำให้สยามกลายเป็นรัฐชาติที่มั่นคง มีเขตแดนที่ชัดเจน

แน่นอน นับเป็นการรักษาเอกราชของประเทศ และทำให้ราษฎรมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นพระองค์ยังได้ส่งเจ้านายหลายพระองค์ไปศึกษาในทวีปยุโรป เพื่อมาดำรงตำแหน่งสำคัญในการปกครองที่ได้รับการปฏิรูปใหม่นี้ และทรงจ้างชาวต่างประเทศมารับราชการในตำแหน่งที่คนไทยยังไม่เชี่ยวชาญ ทรงตั้งสุขาภิบาลแห่งแรกของประเทศที่ท่าฉลอม จังหวัดสมุทรสาคร

15. พุทธบุสโยภาส (หลวงพ่อบุส)

ภาพที่ 3.15 พระพุทธบุสโยภาส หลวงพ่อบุส วัดลาดกระบัง

พระพุทธรูปบุสโยภาสซึ่งนิยมเรียกว่า หลวงพ่อบุส พุทธลักษณะ ปางมารวิชัย เป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ หน้าตักกว้าง 3 วา 1 คืบ สูง 4 วา (6.42 เมตร) ประดิษฐานอยู่ในวิหารใหญ่ ซึ่งอยู่ด้านหลังพระอุโบสถวัดลาดกระบัง (วัดสาม) เลขที่ 520 ถนนลาดกระบัง – อ่อนนุช แขวงลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ก่อด้วยอิฐพอกปูนทาสีขาวทั้งองค์ ถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่คนทั่วไปเคารพสักการะ วัดลาดกระบังเป็นวัดราษฎร์ สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อปีพุทธศักราช 2424 โดยหมื่นราษฎร (น้อย) กับบุตรธิดาได้ถวายที่ดิน และจัดสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ขึ้นภายในวัด วัดลาดกระบัง เดิมเรียกว่า “วัดสาม” เพราะตั้งอยู่ด้านตะวันตกของปากคลองสาม พระครูเมตตา-วิหารี (หลวงพ่อบุส) เจ้าอาวาสวัดองค์แรกได้ชักชวนชาวลาดกระบังประกอบพิธีสร้างหลวงพ่อบุส

เมื่อวันพฤหัสบดี ขึ้น 15 ค่ำ ปีมอก พุทธศักราช 2441 ตรงกับวันที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกอบพิธีเปิดทางรถไฟ สายกรุงเทพฯ – แดร์ริว ต่อมาพระครูศิลาภิรัต (หลวงพ่อทอง) เจ้าอาวาสวัดองค์ที่ 2 ได้จารึกแผ่นโลหะไว้ที่เบื้องหน้าหลวงพ่อขาว ถือกันว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งของชาวลาดกระบัง (ทศพล จังพาณิชย์กุล. 2546: 89)

16. พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวีพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

ภาพที่ 3.16 พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี

พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

ที่มา: ม.ร.ว. สूरียวุฒิ สุขสวัสดิ์ (2535: 388)

พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวีพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ประดิษฐานบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท องค์กลาง ชั้นที่ 3 สร้างขึ้น พ.ศ.2442 มีส่วนสูง 20 -21 เซนติเมตร มีส่วนสูงรวมฐาน 30 เซนติเมตร วัสดุทำจากสัมฤทธิ์ กะไหล่ทอง บาตรทำจากหยกสีเขียว ยืนแบบสมถังค์ (ยืนตรง) ปางอุ้มบาตร พระหัตถ์ซ้ายรองรับบาตร พระหัตถ์ขวาครองบาตร

พระพักตร์กลม พระนลาฏกว้าง พระขนงโก่ง พระเนตรसारวมเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณสั้น เม็ดพระศกค่อนข้างใหญ่ มีเกตุมาลาเล็กน้อย มีรัศมีรูปเปลว อุตราสงค์ห่มคลุม ริวจีวร ตามแบบธรรมชาติเหมือนจริง ประทับยืนบนกลีบบัวหงายเหนือฐานแข่งสิงห์แปดเหลี่ยมบนฐานเขียงแปดเหลี่ยม (ม.ร.ว. สूरียุติ สุขสวัสดิ์. 2535: 388-390)

17. พระนันทมุนินท์

ภาพที่ 3.17 พระนันทมุนินท์ ด้านหน้าพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ วัดปรมัยยิกาวาส จ. นนทบุรี

พระนันทมุนินท์ สร้างขึ้นปี พ.ศ. 2443 วัสดุทำจากสัมฤทธิ์ มีขนาดหน้าตักกว้าง 75 ซม. ประดิษฐานด้านหน้าพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ วัดปรมัยยิกาวาส อำเภอเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีพุทธลักษณะประทับนั่งขัดสมาธิเพชรในปางสมาธิ ประทับเหนือฐานบัวคว่ำบัวหงาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ เป็นผู้ปั้นปูนพอกพระพุทธรูปองค์เดิม มีพระเมลาสิทธิ์งโอคว่า พร้อมกันนี้ได้หล่อพระพุทธรูปประจำจังหวัด 4 จังหวัด หล่อโดยพระธรรมไตรโลกาจารย์ เจ้าคณะมณฑลกรุงเทพมหานคร รัชกาลที่ 5 ได้ถวายพระ

นามพระพุทธรูปทั้ง 4 องค์ พระปฐมราช (ปฐมธานี) พระนันทนารถ (นนทบุรี) พระนครศาสดา (สมุทรปราการ) และพระสมุทรมหาเมธี (สมุทรปราการ) ซึ่งปัจจุบันได้สูญหายไปแล้ว

18. พระพุทธรสิทธิ์

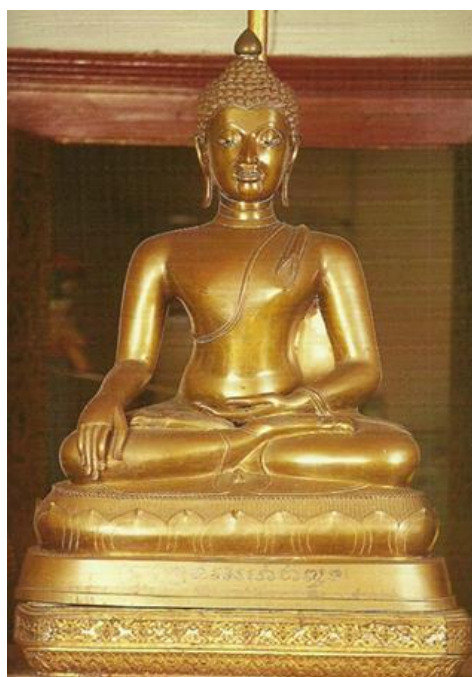
พระพุทธรสิทธิ์ ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต กรุงเทพมหานคร แสดงปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร เนื้อพระเศียรก้นนพปฎลมหาเศวตฉัตร วัสดุทำจากโลหะผสมทองคำมีขนาดหน้าตักกว้าง 22 นิ้ว 1 กระเบียด สูงจากพระเพลาถึงยอดรัศมีบัวตูม 30 นิ้ว ฐานสูง 8 นิ้ว มีพุทธลักษณะตามแบบพระพุทธรูปเชียงแสนล้านนา ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงบัวหลาย แสดงปางมารวิชัย พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระเนตรเหลือบต่ำ ขมวดพระเกศาใหญ่ มีอุษณิষะ รัศมีรูปดอกบัวตูม พระวรกายอวบอ้วน พระกรรณยาว ชายสังฆาฏิสั้น

ภาพที่ 3.18 พระพุทธรสิทธิ์ ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต
ที่มา: ลักษณะไทย (ม.ป.ป.)

เดิมพระพุทธรสิทธิ์ ประดิษฐานร่วมกับพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ บนฐานชุกชีในพระวิหารหลวงวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพครั้งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดี

กระทรวงมหาดไทยเสด็จไปตรวจราชการเมืองเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2411 ทอดพระเนตรพุทธรูปลักษณะอันงดงามและได้ขนาดที่ต้องประสงค์ จึงตรัสขอจากเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และมีพระราชประสงค์อัญเชิญพระโบราณแบบต่าง ๆ มาประดิษฐานที่พระระเบียง ทำนองเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปโบราณมาประดิษฐานยังพระระเบียง วัดเชตุพนวิมลมังคลาราม ยังมีพระราชประสงค์ตั้งเป็นพระประธานที่ศาลาการเปรียญที่จะทรงสร้างใหม่ โดยให้มีขนาดย่อมกว่าพระพุทธรูปที่ตั้งที่พระระเบียง

ภาพที่ 4.19 พระพุทธรูปสี่ (จำลอง) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
ที่มา: กรมศิลปากร (2545: 149)

เมื่อมีพระราชดำรัสให้สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพสืบหา สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจึงกราบบังคมทูลถึงพระพุทธรูปที่ทรงอัญเชิญมาจากเมืองเชียงใหม่ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรก็พอพระราชหฤทัยจึงโปรดเกล้าฯ ให้กรมวังจัดยานมาศกับขบวนแห่มีเครื่องสูง กลองชนะ แห่ไปประดิษฐาน ณ พลับพลา สวนดุสิต ถวายพระนามว่า “พระพุทธรูปสี่” พระพุทธรูปสี่มีพุทธลักษณะงดงามมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้แห่มาประดิษฐานไว้ในโรงอุโบสถวัดเบญจมบพิตรฯ นั้นเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2443 โปรดเกล้าฯ ให้มีมหกรรมสมโภชพระพุทธรูปสี่

และพระอารามระหว่างวันที่ 12 – 18 มีนาคม พ.ศ. 2443 และโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานยกเศวตฉัตร 9 ชั้น กั้นถวายเป็นพุทธบูชา ระหว่างนั้นในวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2443 ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระศกพระพุทธรูปด้วยพระพุทธรูป (จำลอง) ประดิษฐาน ณ พระวิหารสมเด็จ ส.ผ. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร วัสดุทำจากโลหะผสมทองคำ มีขนาดหน้าตักกว้าง 22 นิ้ว 1 กระเบียด สูงจากพระเพลา ถึงยอดรัศมีบัวตูม 30 นิ้ว ฐานสูง 8 นิ้ว หล่อตามศิลปะเชียงแสนผสมอิทธิพลศิลปะสุโขทัย ปางมารวิชัย

ต่อมาใน วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2443 โปรดเกล้าฯ ให้จำลองพระพุทธรูปขึ้นสี่ชั้น และวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2443 โปรดเกล้าฯ ให้แห่พระพุทธรูปจำลองจากพระบรมมหาราชวังมาประดิษฐานยังโรงอุโบสถแทนพระพุทธรูปสี่องค์เดิม แล้วแห่พระพุทธรูปสี่องค์เดิมกลับไปยังพลับพลาสวนดุสิตขึ้นประดิษฐานบนม้าหมู่ภายใต้เศวตฉัตร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชักเชือกยกถวายไว้ก่อนแล้ว เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงโยธาธิการ สร้างพระที่นั่งอัมพรสถานภายในพระราชวังดุสิต แล้วเสร็จเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2449 โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปสี่ชั้น ไปประดิษฐาน ณ ห้องพระพุทธรูปสี่ชั้น ภายในพระที่นั่งตราภรณ์ปัจจุบันนี้ (กรมศิลปากร. 2545: 147-148)

พ.ศ. 2448 มีการเสด็จประพาสต้นและประพาสหัวเมือง การรบบระหว่างไทย-ฝรั่งเศสในวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ที่ปากน้ำเมืองสมุทรปราการ ซึ่งนำไปสู่การเสียดินแดนของไทยให้แก่ฝรั่งเศส เป็นจำนวนมากการเสียดินแดนให้ฝรั่งเศส ครั้งที่ 1 เสียแคว้นเขมร (เขมรส่วนนอก) เนื้อที่ประมาณ 123,050 ตารางกิโลเมตร และเกาะอีก 6 เกาะ

19. พระพุทธรูปราชจำลอง

พระพุทธรูปราชจำลอง พระประธานในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปจำลององค์แรก พุทธลักษณะ แสดงปางมารวิชัย จำลองแบบจากพระพุทธรูปราช วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก วัสดุสัมฤทธิ์ ขนาดหน้าตัก 5 ศอก 1 คืบ 5 นิ้ว มีเศียร สูง 7 ศอก กระทรวงศึกษาธิการประกาศเป็นพระพุทธรูปสำคัญตามบัญชีแบบทำระเบียบกระทรวงศึกษา ธิการว่าด้วยการก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติและการจำลองแบบพระพุทธรูปสำคัญ พ.ศ. 2520

ภาพที่ 4.20 พระพุทธชินราชจำลอง วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาปนาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พุทธศักราช 2442 โปรดเกล้าฯ ให้ออกแบบพระอุโบสถตกแต่งด้วยหินอ่อนงดงามวิจิตรจำเป็นต้องแสวงหาพระประธานที่มีความงามทัดเทียมกัน ทรงระลึกได้ว่าเมื่อ พ.ศ. 2409 ทรงบรรพชาเป็นสามเณร ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปนมัสการพระพุทธชินราช เป็นพระพุทธรูปที่งามไม่มีที่เปรียบ การจะอัญเชิญลงมาย่อมไม่เป็นการสมควร ด้วยเป็นสิริของชาวเมืองพิษณุโลก จึงมีพระราชดำริให้หล่อจำลองขึ้นมาใหม่ ให้พระประสิทธิปฏิมา (หม่อมราชวงศ์เหมาดวงจักร) ขึ้นไปถ่ายแบบให้เหมือน และให้พระยาชลยุทธโยธิน (รัชลิ่ว) ผู้บัญชาการทหารเรือเตรียมย่อยทองเหลืองปิ่นใหญ่ที่มีได้ใช้งานมาเป็นโลหะเมื่อปั้นหุ่นเสร็จ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปยังวัดพิษณุโลก ทรงเททอง วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2444 พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ราษฎร นำทอง เงิน นาก และรูปพรรณมาบรรจุในเบ้าหลอม น้ำหนักทอง 3 ชั่ง เงิน 1,000 บาทเศษ ใช้เตาสุบยีน 60 เตา คนสุบเตาละ 2 คนทำงาน 2 ผลัด ใช้ทองที่ย่อยจากปิ่นใหญ่ 98 เบ้าครึ่ง เป็นทอง 3,940 ชั่ง หล่อหนา 1 นิ้ว วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2444 อัญเชิญพระพุทธรูปหล่อจากพิษณุโลกลงแพมาถึงกรุงเทพมหานคร วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2444 อัญเชิญขึ้นตกแต่งด้วยเครื่องมือที่โรงหล่อกรมอุทการเรือ เสร็จเรียบร้อยในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ พระราชดำเนินทรงเปิดทองเบิกพระเนตร ประดับ

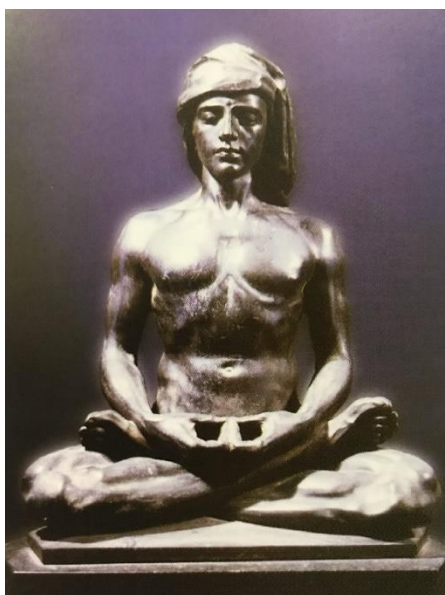
อุณาโลมทองคำฝังเพชร และสมโภชวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2444 อัญเชิญพระพุทธรูปไปสู่ พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นกระบวนแห่ทาง เรืออย่างยิ่งใหญ่ มีผู้แต่งเรือเข้า กระบวนกว่า 1,000 ลำ ออกแม่น้ำเจ้าพระยา เข้าคลองสามเสน เข้าคลอง เปรมประชา เทียบหน้าวัด แล้วชะลอเลื่อนเข้าสู่พระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลื้องสายสะพาย เครื่องราชอิสริยาภรณ์พรัตนราชวราภรณ์ ทรงคล้องไว้ที่พระหัตถ์ ถวายเป็นพุทธรูปฯ จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธรูปเป็นงานฝีมือชั้นเยี่ยมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่จำลองแบบพระพุทธรูปเก่าแก่อายุกว่า 900 ปี ไว้ได้อย่างงดงาม เป็นศรีสง่าแก่กรุงเทพมหานครสืบไป (ทศพล จังพาศิณกุล. 2546: 73)

พระราชกรณียกิจที่สำคัญของรัชกาลที่ 5 ได้แก่ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำเนินการ เลิกทาสแบบค่อยเป็นค่อยไป ออกพระราชบัญญัติเลิกทาส พ.ศ. 2448 ซึ่งปล่อยทาสทุกคนให้เป็น อิสระและห้ามมีการซื้อขายทาส พระราชภารกิจป้องกันการเป็นอาณานิคมของลัทธิจักรวรรดินิยมจาก ฝรั่งเศส และอังกฤษ โดยการปรับเปลี่ยนให้มีการนับถือศาสนาโดยอิสระในประเทศ โดยบุคคลศาสนา คริสต์และศาสนาอิสลามสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ได้มีการนำระบบจากทาง ยุโรปมาใช้ในประเทศไทย ได้แก่ระบบเงินตราการใช้ธนบัตรและเหรียญบาทแทนเงินพดด้วง ใช้ระบบ เขตการปกครองใหม่ เช่น มณฑลควบคุมโดยสมุหเทศาภิบาล มีการสร้างรถไฟและ วางพื้นฐาน สาธารณูปโภค การก่อตั้งการประปา การไฟฟ้า ไปรษณีย์โทรเลข โทรศัพท์ การสื่อสาร ส่วนด้านการ คมนาคม ให้มีการขุดคลองหลายแห่ง เช่น คลองประเวศบุรีรมย์ คลองสำโรง คลองแสนแสบ คลอง นครเนื่องเขต คลองรังสิตประยูรศักดิ์ คลองเปรมประชากร และ คลองทวีวัฒนา ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองส่งน้ำประปาจาก อ.เชียงราก จ.ปทุมธานี สู่อสามเสน ดุสิต จังหวัดพระนคร

20. พระพุทธรูปของแกรนด์ดยุก เฮส

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรกในปี พ.ศ. 2440 (ค.ศ. 1897) ได้ทรงคุ้นเคยกับ แกรนด์ดยุก เอิร์นสท์ ลุดวิก (Ernst Ludwig) ทรงเป็นเจ้าผู้ครองนคร รัฐหนึ่งในเยอรมนี เจ้าผู้ครองนครเฮส (Hess) เป็นโอรสคนที่สี่ของ เจ้าหญิงอลิซแห่งสหราชอาณาจักร พระราชธิดาองค์โปรดของสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย พระบรมราชินีนาถของสหราชอาณาจักร และเป็นพี่ชื่อบพออัศวายกัน และเมื่อเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่สอง อีกสิบปีต่อมา แกรนด์ดยุกเฮส จึงจำลองพระพุทธรูปซึ่งสร้างขึ้นโดยนาย กุส. บราดชเท็ตเตอร์ (Guss. Bradsteter) ที่เมืองมินิก มาถวายรัชกาลที่ 5 ระหว่างที่ประทับอยู่ที่เมืองซันเรโม (San Remo) ประเทศอิตาลี วัสดุทำจากสัมฤทธิ์ สูง 41 ซม. ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งราชกรณียสภา บริเวณทิศตะวันออกของ

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีพุทธลักษณะที่แปลกไปจากพระพุทธรูปของไทย คือ ไม่ครองจีวรแต่โพกผ้าที่พระเศียร พระหัตถ์แสดงปางสมาธิแบบจีนและญี่ปุ่น และเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับถึงกรุงเทพฯ แล้วยังมีพระราชหัตถ์ตราขี้ตดเลขาถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสว่า มีพระราชดำริที่จะจำลองพระนิรันตราย ส่งไปพระราชทาน แกรนด์ดยุก เฮส อีกด้วย ทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ต่างก็ทรงยอมรับว่าเป็นพระพุทธรูปแสดงให้เห็นว่าทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มีพระราชวิสัยที่กว้างไกลพร้อมที่จะเปิดรับรูปแบบใหม่ ๆ พร้อมกับทรงหาเหตุผลที่จะเข้ามาสนับสนุน พระพุทธรูปของแกรนด์ดยุก เฮส ว่าชอบธรรมในพระพุทธศาสนา อนึ่ง แกรนด์ดยุก เฮส ที่ทรงมีความคิดเห็นทันสมัยพระอุปนิสัยของพระองค์สอดคล้องกับพระราชอัธยาศัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเช่นกัน คือ เคารพจารีตประเพณี และกล้าที่จะริเริ่มสิ่งใหม่ๆ

ภาพที่ 3.21 พระพุทธรูปของแกรนด์ดยุก เฮส
ที่มา พริยะ ไกรฤกษ์ (2552 : 118)

21. พระสัมพุทธพรรณี (จำลอง)

พระสัมพุทธพรรณี (จำลอง) ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานคร แสดงปางสมาธิ สร้างขึ้นปี พ.ศ. 2452 วัสดุทำจากกะไหล่ทอง มีขนาดหน้าตักกว้าง 20 นิ้ว สูง 27 นิ้ว ฐานกว้าง 28 นิ้ว สูง 9.5 นิ้ว รัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วัดราชาธิวาสชำระตฤดม ไฉนโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ ครั้งใหญ่ และมีพระราชประสงค์จะหาพระพุทธรูปมาเป็นพระประธานในพระอุโบสถ และเพื่อทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการสนองพระเดชพระคุณจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง “พระสัมพุทธพรรณี” ขึ้นใหม่ โดยถ่ายแบบจากพระสัมพุทธพรรณีองค์เดิมที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง เมื่อครั้งทรงผนวชประทับจำพรรษาอยู่ที่วัดราชาธิวาส พระสัมพุทธพรรณีองค์จำลองเทหล่อที่วัดราชาธิวาส เมื่อหล่อเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพิธีกะไหล่ด้วยทองคำ ณ พระที่นั่งอภิเชษฐาศรี แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีพุทธาภิเษกสมโภช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จพระราชดำเนินในงานพระราชพิธีทรงพระบรมธาตุ และทรงบรรจุในผอบทองคำ แล้วทรงบรรจุผอบนั้นในพระศกพระสัมพุทธพรรณี เมื่อสมโภชเสร็จยังไม่ทันได้อัญเชิญไปประดิษฐานที่วัดราชาธิวาส ก็สวรรคตเสียก่อน

ภาพที่ 3.22 พระสัมพุทธพรรณี (จำลอง) พระอุโบสถวัดราชาธิวาส

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เขียนจิตรกรรมบนผนังในพระอุโบสถวัดราชาธิวาส เรื่องพระเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ และเขียนลวดลายประดับตามประตูหน้าต่างเป็นลายรดน้ำทรงข้าวบิณฑ์ ด้านในเป็นภาพเทวรูป แล้วโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปสัมฤทธิ์จำลอง ไปประดิษฐานพระราชศรีรังการสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระบรมราชชนนีพันปีหลวงด้วย (ทศพล จักรพันธ์กุล. 2546: 79) กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 และกระทรวงศึกษาธิการประกาศเป็นพระพุทธรูปสำคัญตามบัญชีแนบท้าย ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติ และการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ พ.ศ. 2520

22. พระคันธารราษฎร์ ปางขอฝน

ภาพที่ 3.23 พระคันธารราษฎร์ ปางขอฝน ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

พระคันธารราษฎร์ ปางขอฝน จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร การสร้างพระพุทธรูปปางนี้ เป็นการย้อนกลับไปสร้างตามแบบศิลปะคันธาระ (คติความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นชาวอินเดีย) สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2453 โปรดให้สร้างพระพุทธรูปคันธารราษฎร์ขึ้น โดย

โปรดเกล้าฯให้นายอัลฟอนโซ ทอร์นาเรลลี (Alfonso Tornarelli) ช่างชาวอิตาลี ปั้นพระพุทธรูป ปฏิมายืนปางขอฝน เลียนแบบศิลปะอินเดียแบบคันธาระ กล่าวคือ “พระคันธารราษฎร์” เป็นพระพุทธรูป ที่เลียนแบบมาจากพระพุทธรูปในสมัยคันธาระ ของศิลปะอินเดียในยุคที่เพิ่งเริ่มมีการสร้างพระพุทธรูป เป็นครั้งแรก (พุทธศตวรรษที่ 6-7) ซึ่งได้รูปแบบและแนวคิดในการสร้างรูปเคารพมาจากศิลปะกรีก-โรมัน และมีแนวความคิดเรื่องเหมือนจริง เช่นการครองจีวรที่เป็นริ้วแบบธรรมชาติ อันเป็นพุทธศิลป์ที่เจริญขึ้นทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ในดินแดนที่ชาวกรีกเคยครอบครองเป็นใหญ่ มีความงามตามสุนทรียภาพของกรีก - โรมัน พระพักตร์เป็นแบบเทพเจ้ากรีก เกล้าเกศาเป็นมุ่นโมลี ไม่มีพระรัศมี พระวรกายแสดงกล้ามเนื้ออย่างมนุษย์ และจีวรเป็นริ้วหนาตาแบบธรรมชาติ ประทับยืนบนดอกบัว เนื้อชิ้นบันไดขอบสระโบกขรณี ทำชิ้นบันได 3 ชั้น

วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูปสมัยรัชกาลที่ 5

รูปแบบพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังคงมีพระราชดำริ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปตามแบบแผนที่พระบรมราชชนกนาถ รวมทั้งสร้างพระพุทธรูปที่ยังไม่แล้วเสร็จในรัชกาลก่อน วัสดุที่ใช้สร้าง ได้แก่ ทองคำ สัมฤทธิ์ กะไหล่ทอง ก่ออิฐถือปูน ทาสีทับศิลา และโลหะผสมอื่น ๆ พระพุทธรูปอิริยาบถนั่งมีขนาดตั้งแต่ 7.1 เซนติเมตร - 1,600 เซนติเมตร (8 วา) พระพุทธรูปอิริยาบถยืน สูงตั้งแต่ 21.35 เซนติเมตร - 205.5 เซนติเมตร ได้ผสมผสานรูปแบบประเพณีนิยมกับศิลปะตะวันตกได้อย่างกลมกลืน โดยมีช่างเอกในสมัยรัชกาลที่ 4 คือ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ (หม่อมเจ้าติส ดวงจักร) เป็นผู้ออกแบบและปั้นปูน คือมีลักษณะเป็นมนุษย์สามัญยิ่งขึ้น จากหมวดพระเกศาขึ้นไปไม่มีอุษณิษะ (เกตุมาลา) แต่ยังคงมีรัศมีรูปเปลวเพลิง พระกรรณสั้น นิ้วพระหัตถ์ยาวเท่ากัน ครองจีวรเป็นริ้วธรรมชาติแบบธรรมยุติกนิกาย ดังเช่น “พระพุทธรูปมณฑล-ธรรมโมภาส” พระประธานในพระอุโบสถ วัดนิเวศธรรมประวัติ จ. พระนครศรีอยุธยา รวมทั้ง “พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” “พระสัมพุทธพรณโณพาศ-ปรมินทรมหาชนมัสสมัย” “พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” “พระพุทธรูปองค์ศรี” วัดราชพิพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร และ “พระประธานวัดปรมาภิไธย” อ. เกาะเกร็ด จ. นนทบุรี รวมทั้งยังมีชาวตะวันตกสร้างพระพุทธรูปโดยเลียนแบบรูปมนุษย์มาถวาย ได้แก่ “พระพุทธรูปของแกรนด์ดยุก เฮส” ทรงเป็นเจ้าของนครรัฐแห่งหนึ่งในเยอรมนี จึงได้จำลองพระพุทธรูปซึ่งสร้างขึ้นโดยนาย กุส. บราดชเท็ตเตอร์ (Guss. Bradsteter) ที่เมืองมิวนิค มาถวายรัชกาลที่ 5 ระหว่างที่ประทับอยู่ที่ ประเทศอิตาลี วัสดุทำจากสัมฤทธิ์ สูง 41 ซม.

มีพุทธลักษณะที่แปลกไปจากพระพุทธรูปของไทย คือ ไม่ครองจีวร แต่โพกผ้าที่พระเศียร พระหัตถ์แสดงปางสมาธิแบบจีนและญี่ปุ่น แสดงให้เห็นว่าทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มีพระราชวิสัยที่กว้างไกล พร้อมทั้งจะเปิดรับรูปแบบใหม่ ๆ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปโบราณมาประดิษฐานในพระนครหลายองค์ อาทิ “พระพุทธรูปลีลาสมัยสุโขทัย” บริเวณระเบียงพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร “หลวงพ่อดุสิต” พระวิหารวัดสระเกศ ศิลปะสุโขทัย “พระพุทธรูปสี่” พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ศิลปะเชียงแสน – ล้านนา จากฐานชุกชีในวิหารหลวง วัดพระสิงห์ จ. เชียงใหม่ พร้อมกันนั้นได้จำลองพระพุทธรูปสี่ไว้ที่พระวิหารวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร จำลองพระพุทธรูปชินราช เป็นพระประธานในพระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตร ฯ อีกด้วย

พระพุทธรูปในอิริยาบถยืน ส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะเด่นตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 กล่าวคือ ไม่มีเกตุมาลา พระกรณสัน ครองจีวรเป็นริ้วธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น “พระพุทธรูปนันทา” “พระพุทธรูปปัญญาคะ” วิหารเก่งวัดบวรนิเวศวิหาร “พระคันธารราษฎร์ยืน” หอพระสุราลัยพิมาน พระบรมมหาราชวัง และ “พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” บนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทพระบรมมหาราชวัง รวมทั้งสร้างตามแบบพระพุทธรูปโบราณ ได้แก่ “พระคันธารราษฎร์” ปางขอฝนแบบอินเดีย รูปแบบเหมือนจริง แบบศิลปะกรีก – โรมัน รวมทั้งแสดงริ้วจีวรแบบธรรมชาติ ส่งอิทธิพลต่อการสร้าง “พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ” ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทกลาง พระพุทธรูปซึ่งยังคงไว้ซึ่งเกตุมาลา และสร้างพระทรงเครื่องจักรพรรดิราช คือ “พระพุทธรูปชินราช” ปางห้ามสมุทร ประดิษฐานในพระวิหารเก่งวัดบวรนิเวศวิหาร โปรดเกล้าฯ ให้จำลองแบบพระสัมพุทธพรรณี ที่พระบรมชนก (รัชกาลที่ 4) ทรงสร้างไว้โดยถ่ายแบบจากองค์เดิมใน วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ เป็นผู้ออกแบบปั้น มาเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดราชาธิวาส อุทิศถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4)

ส่วนในภาคประชาชน ยังคงมีการสร้างพระพุทธรูปอย่างต่อเนื่อง อาทิ พระพุทธรูปที่สร้างโดยสมเด็จพระพุทธทาสภิกขุ (โต พรหมรังสี) ที่วัดไชโย จ. อ่างทอง รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ มาแก้ไขรูปแบบใหญ่ ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างจากศรัทธาประชาชนด้วยฝีมือช่างราษฎร์ ยังคงแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นพื้นถิ่น ได้แก่ “พระบุสโยภาส” (หลวงพ่อกว) แขวงลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร มีการระบายนีพระพักตร์ด้วยสีทอง พระโอษฐ์สีแดง พระหัตถ์ค่อนข้างใหญ่ มีนิ้วพระหัตถ์ยาวเรียบเสมอกัน มีพระกรณยาว และมีอุษณิษะตามคติโบราณ ในพุทธลักษณะที่ปราศจากกล้ำเนื้อ

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของพระพุทธรูปในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ทำการศึกษาจากพระพุทธรูปที่มาของการสร้างพระพุทธรูป แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1) พระพุทธรูปสร้างขึ้นใหม่ อาทิเช่น พระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระบรมหาราชวัง “พระพุทธรูปองค์ระฆัง” พระอุโบสถวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร “พระประธานพระอุโบสถ วัดเทพศิรินทราวาส” “พระพุทธรูปมณฑลธรรมโมภาส” พระอุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ฯลฯ

2) พระพุทธรูปโบราณที่อัญเชิญมาประดิษฐาน ได้แก่ “พระพุทธรูปศิลา” พระพุทธรูปสำคัญประจำมุม ตะวันตกเฉียงเหนือ ด้านทิศเหนือ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร “พระพุทธรูปสำริด” พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต กรุงเทพมหานคร และ “หลวงพ่ออุตตม” พระวิหาร วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร

3) พระพุทธรูปจำลองแบบที่มีอยู่เดิมจำนวน 3 องค์ ได้แก่ “พระพุทธรูปชินราช” (จำลอง) พระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร “พระสัมพุทธพรรณี” พระอุโบสถ วัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานครเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร และ “พระพุทธรูปสำริด” (จำลอง) พระวิหารสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร

ในการจำลองแบบพระพุทธรูปชินราช วัดมหาธาตุ จ. พิษณุโลก เนื่องจากคราวที่พระองค์ทรงผนวชเป็นสามเณร เมื่อปี พ.ศ. 2409 ได้ตามเสด็จพระราชบิดา (รัชกาลที่ 4) ไปที่จังหวัดพิษณุโลก รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชดำริว่า “พระพุทธรูปชินราชองค์นี้นั่งงดงามหาพระพุทธรูปใดเปรียบไม่มี” จึงอาจจะเป็นมูลเหตุหนึ่งที่พระองค์ได้ทรงรักษาความงามของพระพุทธรูปที่มาแต่ในสมัยสุโขทัย

สำหรับพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 5 มีทั้งหมด 22 องค์ ประดิษฐานในพระบรมหาราชวัง จำนวน 8 องค์ ประดิษฐานในพระอุโบสถ พระวิหาร ภายในพระอารามต่าง ๆ จำนวน 11 องค์ ประดิษฐานในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร 1 องค์ สรุปได้ว่าพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 5 สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. อนุรักษ์รูปแบบพระพุทธรูปปฏิมากรที่เคยมีมา เพื่อธำรงรักษารูปแบบตามโบราณราชประเพณี ได้แก่ พระพุทธรูปที่จำลองความงามตามแบบที่มีอยู่เดิม หรือให้สร้างตามลักษณะรูปแบบที่มีมาในอดีต เช่น “พระคันธารราษฎร์” ปางขอฝน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

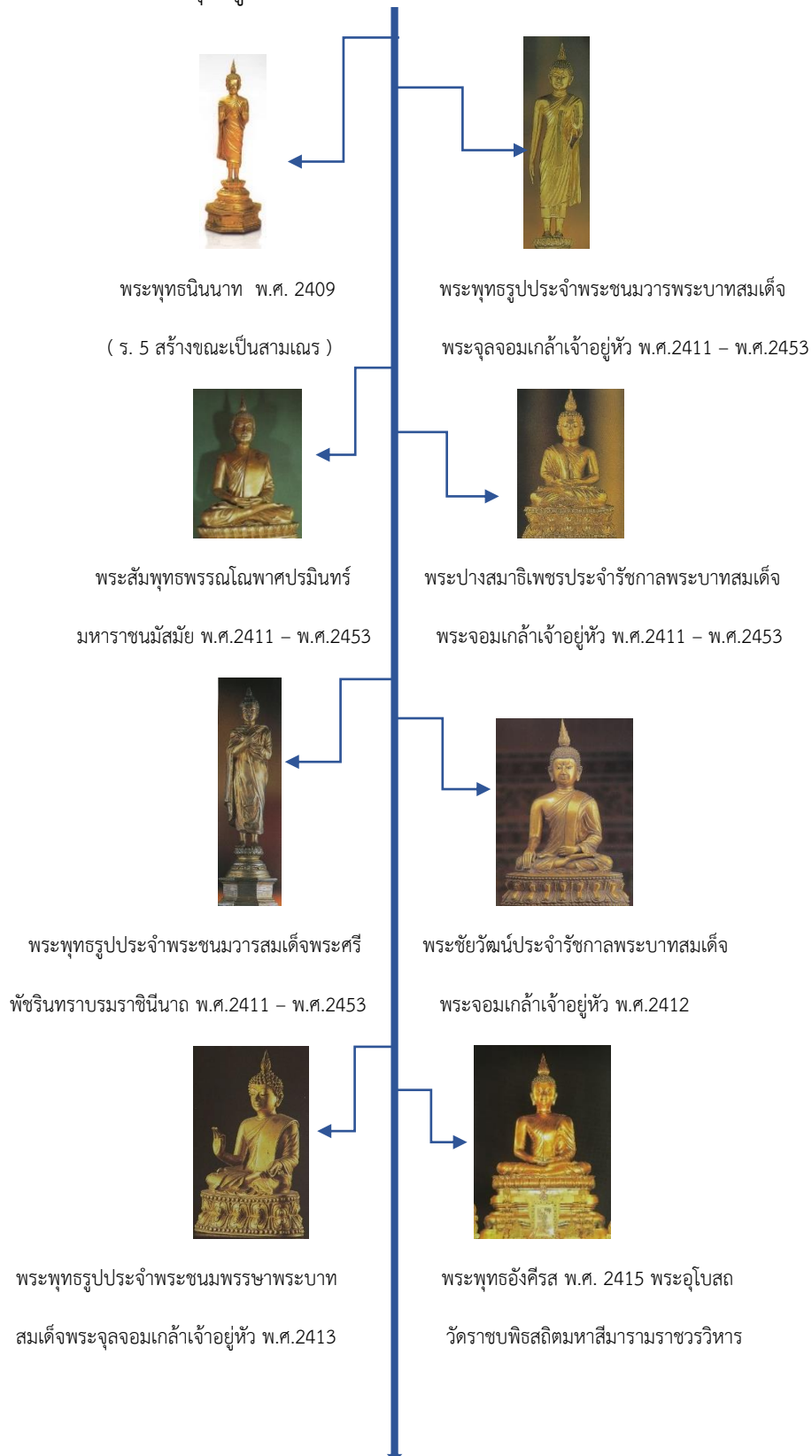
2. สร้างสรรค์รูปแบบพระพุทธรูปปฏิมากรตามแบบประเพณีนิยมในสมัยรัชกาลที่ 4 แต่ยังคงพุทธลักษณะบางประการตามที่มีมาในอดีต หรือเป็นพระพุทธรูปแบบผสมผสานรวมทั้งการสร้างสรรค์ของช่างพื้นบ้านที่คงความงดงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

จากการศึกษารูปแบบพระพุทธรูปในสมัยรัชกาลที่ 5 พบว่า พระพุทธรูปที่สร้างสรรค์โดยช่างหลวง หรือช่างในราชสำนัก จะสร้างพระพุทธรูปสืบต่อมาจากประเพณีในสมัยรัชกาลที่ 4 ถวายงานรับใช้ราชวงศ์ตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 5 ทรงดำเนินแนวพระราชดำริตามรอยพระราชบิดา ในการพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ และยังคงอนุรักษ์สืบทอดพระพุทธรูปศาสนา พ.ศ. 2431 รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระไตรปิฎกบาลี ด้วยอักษรไทยเป็นเล่มหนังสือสมัยใหม่ครั้งแรกของโลก พระราชทานให้นานาประเทศ พ.ศ. 2435 โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวงธรรมการ ให้ธรรมะคุมศาสนาและเป็นแกนกลางของการศึกษา พ.ศ. 2436 จัดตั้งมหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรก พ.ศ. 2439 เปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัยขึ้นเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้เป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรม และวิชาชีพชั้นสูง อิทธิพลของความรู้และวิทยาการจากตะวันตกวิทยาศาสตร์ และความคิดที่เป็นเหตุผลเข้ามาเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คนในสังคม ส่งผลต่อแนวคิดในการสร้างพระพุทธรูปในขณะเวลาดังกล่าว ดังพระราชหัตถ์ เลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เอ่ยถึงพระพุทธรูปปางถวายเนตร ที่โปรดเกล้าฯ ให้นายช่างอิตาเลียนหล่อขึ้นว่า “อยากเห็นพระเป็นคน อยากเห็นให้หน้าคนฉลาดอดทนมีความคิดมาก ไม่ใช่ทำหน้าบึ้ง ไม่ใช่ นั่งยิ้มกริ่ม ไม่ใช่ นั่งเฉลอลับไหล ให้เต็มอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะ หน้าตาพระพุทธรูปเจ้าของหม่อมฉันเป็นเช่นนี้ เห็นรู้ปรากฏแก่ใจ เว้นแต่หากมือทำไม่เป็น ไม่สามารถที่จะทำด้วยมือตนเองไม่สามารถที่แนะนำให้ช่างแก้ไขให้ถึงใจได้ จึงหมดฝีมือกันอยู่เพียงเท่านั้นเอง แต่ตาคนนี้เป็นผู้เข้าใจดีกว่าช่างทั้งปวง ที่เคยเข้าใจถ้อยคำหม่อมฉัน แต่ถ้าเอามาหาปฐักษณะเข้าอันแล้วเป็นไม่ถูกทั้งนั้น เพราะทูลถามตามตรงได้ว่าไม่เชื่อ” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2514: 143 – 144)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระอัคมเหสี คือ สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี พระนางเจ้าสุชุมาลมารศรี พระราชเทวี ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญา “พระปิยมหาราช” และ “พระพุทธรูปเจ้าหลวง” ทรงได้รับการยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ การพัฒนาสังคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตด้วยโรคพระวักกะ (ไต) เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 เวลา 2.45 นาฬิกา ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต สิริรวมพระชนมพรรษาได้ 57 พรรษา รวมสิริดำรงราชสมบัติ 42 ปี 22 วัน ทั้งนี้ รัฐบาลได้จัดให้วันที่ 23 ตุลาคม ของทุกปี เป็นวันปิยมหาราช และเป็นวันหยุดราชการ

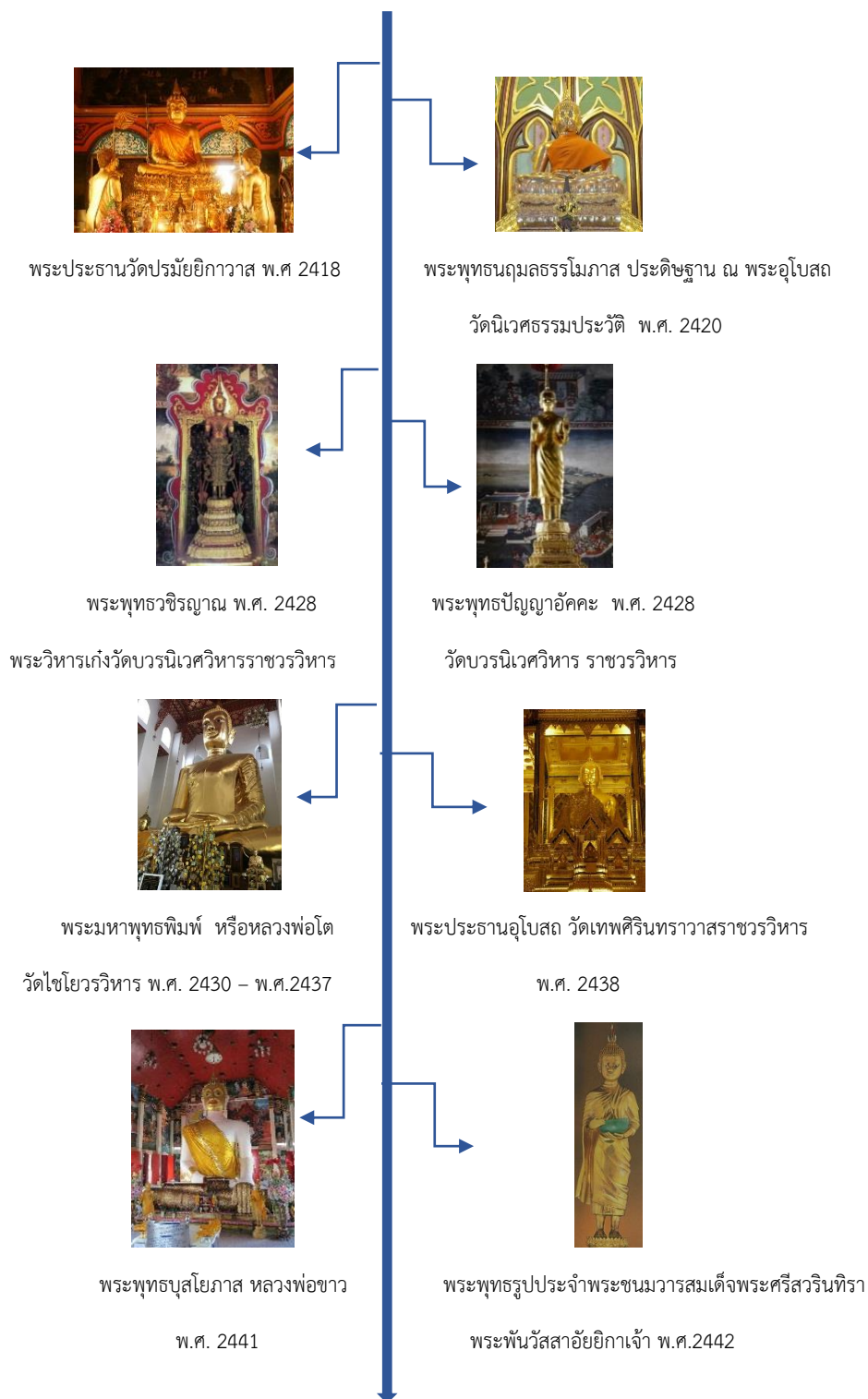
ภาพที่ 3.24 แผนผังทามไลน์

พระพุทธรูปสมัย ร.5 (พ.ศ. 2411- พ.ศ. 2453)

ภาพที่ 3.25 แผนผังตามไลน์(ต่อ)

พระพุทธรูปสมัย ร.5 (พ.ศ. 2411- พ.ศ. 2453)

ภาพที่ 3.26 แผนผังตามไลน์(ต่อ)

พระพุทธรูปสมัย ร.5 (พ.ศ. 2411- พ.ศ. 2453)

